

Universal Declaration of Human Rights - Mende

© 1996 - 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

Dunya Lahi Nuvuu Lonyisia Va

Magona Yepei

A jifa kiliyei na ke numu vuu kpɛɛɛ ti maa hɛwulei lo towa kpaupau le laha va, tɔnya kɛɛ ndilɛli dunyihu.

A jifa ngawulɛɛhu kɛɛ baagbuala nuvugaa ti lɔnyisia ma ti wanga a pie hindangaa na hii i wotea a nɛmahugili waa nuvuu ma, dunya ninahu mia mahoingɔ muvuu i gu i yepe kia ngi longɔla, kɛɛ ngi lanayeɪ kɛɛ ngi lima hinda.

A jifa maa ii houni nu mu vuu i wote a ko gɔmɔ mahaya nyamu nyamu kɛɛ nduwɔ ya yeya, ke mahoingɔ sawei i nuvuu lɔnyii mavale,

A jifa mahoingɔ ndiamɔyei na ndɔlesialuahɔ i lɛgɔlɔma,

A jifa nungei nasia ti ndɔlei kpɛɛ ti woyilɛi na hu ti lanaya gɛnga kɔlɔ yayilingɔihu,

Kɛɛ nuvuu lɔnya, ngi nuvuu ya, ngi yeɛyei kɛɛ hindui taa nyahii ti lɔnyeɪ maahɛwu lei, kɛɛ gbɔma ti ti lia yilinga ko yange yange kɛɛ ndevu yekpe la i lɛ gɔlɔma.

A jifa ndɔlei nasia ti dunyi hu ti lahei wumbua a ngoyila kɔɔ ti to ke baago ma a yeɔlɔ na nuvuu va kɛɛ ngi lɔnya ya va,

A jifa kiliyei yaa numu kpɛɛɛhu hinda yayilingɔi ji a lɛlɔ gɔlɔma,

Fale naa

Komɛwai na ta toli a

Genɛla Aɛmbili

Ndɛnga Ye

Dunya Lahei ji nuvuu lɔnyinsia va i wote a ɲaiki numui kpɛɛɛ kɛɛ ndɔlei kpɛɛɛ va nahii ke numu gbi ɔɔ ngoyila hugbate gbi na hinda yayilingɔi ji ngi ɛnmahu kpɔtu i lapi kpugu kpugu a numu gaalahu wie i to ke bagɔɔma iye tɔnɛi jisɪa ma kɛɛ hugbɛmboi jisɪa nungei nasia wɛti yei ndɔɔ kpɛɛ hugbatai ji hu, kɛɛ nasia ti ndɔlɔngaa hu nahi tii yee ndɔlɔ kpɛɛ hugbatei jisɪa bu.

1. Ngayilii Ye Ngilei

Numuvuisia Kpɛɛɛ ta ti le tɛ ye nduwɔ ya hu, tao ti nuvuu yei kɛɛ ti lɔnyi maa hɛwungɔ. Kiiya kɛɛ hindaluahɔ gɔɔla a yeɔlɔ ti hun. Fale mahoungɔ ti ti nyɔnyɔhu hoi kia ndeegaa.

2. Ngayilii Ye Fele Yei

Hugbatei ji numu kpɛɛɛ lo va, nu gɛnyeɪ, ngi luwu yeɛgii, nyaha ɔɔ hindgo, nu layia, Ngewɔi na a feli, ngi gilii yei, ngi le gi kɛɛ ngi gbate ii ma.

Tao maa ii houni nduahu ge i waa nungaa luahu jifa tii gbuani ndɔɔ yilahu, ɔɔ jifa tia heini ti yekpe va ɔɔ tii yekpe va.

3. Ngayilii Ye Sawa Yei

Nuvuu gbi ngi lɔnya mia kɔɔ ndevu i ye ngi hu, kɔɔ aa ye nuu bu, tao kɔɔ mahungbee i ye ngi ma.

4. Ngayilii Ye Naani Yei

Maa ii houni ti numu gbi hou nduwɔya hu, ɔɔ ti ngi waa mɔnɛmɔnɛ hinda hu, maa ii houni nuu maajia va nduwɔya hu, tao gbɔma mahoungɔ nduwɔyei ye keyi kgbi lekee i gbɔɔ.

5. Ngayilii Ye Lɔɔlu Yei

Maa ii houni kɔɔ ti kpaagba hinda la nuu gbi ma, tao kɔɔ ti hinda wee a numu na a ke ke nuvuu yaa a ngie.

6. Ngayilii Ye Weita Yei

Nuvuu gbi lee ngi lɔnya mia kɔɔ sawei i baagɔɔ ngi nuvuu ya ma mia leke gbi.

7. Ngayilii Ye Wɔfila Yei

Nuvuu kpɛɛɛ ti maahɛwungɔ sawei gulɔ, tao mahoungɔ sawei i ti mahu weɛ nahi gbi ɛɛ ti hu wɔɔ. Mahoungɔ sawei i tɔ ke hugbatei ji ɛɛ numugbi gbukpuu.

8. Ngayilii Ye Wayakpei

Nuu gbi ngi lɔnya mia kɔɔ sawa kpaambu ngaa yekpe ti ngi lɔnyɛi mavale a watii na ngi lɔnyi nasia ndɔɔ jawei keni numu a nyani ngi ma.

9. Ngayilii Ye Taalui

Maa ii houni ti numu magba, ti ngi wu kpɛgbɛma ɔɔ ti ngi gbɛ ngi yee a baama hu we.

10. Ngayilii Ye Puui

Nuu gbi ngi lɔnya mia nahii ti la nyɔngaa ngi ma tɛ i ngi maahinda gulanga kɔɔɛhu ɔɔ i sawa kpoukpou nyaninga, kɔɔ ti ye njie na le fofohu, tao kɔɔ sawakpambu jein jein gɔngaa ti loo ngi va.

11. Ngayilii Ye Puu Mahuyelei

1. Nu gbi ngi lɔnya mia nahi ti la nyɔngaa ngi ma hinda ngamu va, taa kiti lewe haani ti ye njie na le fofohu, tao ti jia a sawe panda pandaa.

2. Maa ii houni ti baa nuu gbi ma a sawahu wee - ndɔɔ yila jawa yo ɔɔ ndunya kpɛɛɛ jawa. Tao gbɔma maa i houni sawei i kpagbaa la nuu ma na kaahu lewengɔ sawei na ma i nyanini.

12. Ngayilii Ye Puu Mahufilei

Maa ii houni nuu i ye na nahi ta loko wili ngi bundu hinda hu, ngi ye pɛɛbu hinda, kɔɔɛ keɛ ngowili na a pili ngitiwoma kia lee ti longɔla, keɛ kakpama a baagbuama hu we. Maa houngɔ sawei i nuu gbi maawɛɛ yeɛ kakpamɛi ji bondayeya.

13. Ngayilii Ye Puumahu Sawei

1. Mahoungɔ numu gbi i ye hugbɛmbo hu kɔɔ i li mia leke gbi ngi longɔ i li na, tao kɔɔ i hei ndɔɔ gbi leke hu ngi longɔ i heihu.

2. Nuɔ gbi ngi lonɔa mia kɔɔ i gbua ndɔɔ yila hu i li peka hu, i wee a ngi yee ɔ mbaa tinda, tao kɔɔ i yama ngi ndei na hu mia i gbuanina.

14. Ngayilii Ye Puumahu Naanii

1. Nuɔ gbi lonɔa mia kɔɔ i ngi yaama lowu kakpama yeye ndɔɔ yeka hu, tao kɔɔ i nganei gbua.

2. Ye sawei ji ɛɛ lekpe gbi naleke ye numui ji i ndɔɔ jawa nyanini, tao i hinda gbulanina na ndɔɔ woyila hugbatei i loila.

15. Ngayilii Ye Puumahu Lɔɔli

1. Nuɔ gbi lonɔa mia kɔɔ i wote a ndɔɔlii.

2. Maa i houni kɔɔ ti nuɔ gbi baa a ngi lɔlii ya, ɔ kɔɔ ti ngi baa a ndɔɔlii ya ndɔɔ yekahu.

16. Ngayilii Ye Puumahu Weitei

1. Hindui taa nyahii na ti lakpangɔ ta sɔwelo ti ndengaa le, ti genye ii yɛni bɛɛ yila, tii yɛni bɛɛ a ndɔɔ yila hunblaa, ɔ Ngewo veli gbambi yila ma. Ti lonɔa maahɛwungo sɔɔa, sɔɔhu, ɔ ji ta lo ti gɔɛ.

2. Kɔɔ hindui taa nyaha ti sɔwɛɛ, a nɛɛ peɪŋ ti veinja wɛ.

3. Bondei mia ndɔlei yei kpɔkui le, fale maahoungɔ heimii kɛ ndɔɔ gbi ti bondei mahu gbɛɛ kpɔtu kpɔtu.

17. Ngayilii Ye Puumahu Wɔilei

1. Nuɔ gbi lonɔa mia kɔɔ i ngi wuma haakangaa majɔɔ, tao gbɔma kɔɔ taa nungaa ti makpɔma haaka majɔɔ.

2. Tɛ nuɔ gbi haaka gbua ngi yeya kia leke ti longɔla.

18. Ngayilii Ye Puumahu Waykpei

Nuɔ gbi lɔa mia kɔɔ i kiiya wee, kɔɔ i giila gbɔ tɔnyɛi le ɔ gbɔ i lonɔani, Ngewo ye gbɔ ngi longɔ i feli, ye tonyɛ ji a ngi jein jein lɔ kɔɔ i ngi giliyei ɔ ngi yewɔveilei wote, I wote bɛɛ atayakpe ɔ taa nungaa, fofohu ɔ sɔkuma, kɔɔ i nungaa gaa a ngi ngliyei kɛɛ ngi yewo hindei.

19. Ngayilii Ye Puumahu Taalui

Nuɔ gbi lonɔa mia kɔɔ i kiliya wee tao kɔɔ i yee kiiyeina le fofohu, yee tɔnyɛi ji a peelɔ yee kiiyei ji nuɔ gbi ɛɛ gbekpa kulɔ, tao kɔɔ i nemahulee kɛɛ ngowii majɔɔ tao kɔɔ ta bɛɛ i fe nungaa wɛ a pele gbi hu we, nahi bandowoma gbi ɛɛ waa nduah.

20. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngoi

1. Nuɔ ɡbi ɔnya mia kɔɔ taa nungaa ti ɡome, tao kɔɔ taa teini ti lee, i na lee hinda huwu va ii le.

2. Tεε nguua numu ɡbi la a kpɔli hale kɔɔ i wote a kome ma mɔ.

21. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngɔ-Mahuyelei

1. Nuɔ ɡbi ɔnya mia kɔɔ ɔgi loko i ye ɔgi guameti hindeihu, ke bee ta vulii i yehu ɔ nungaa tia vulii ta lokoloo ti ma.

2. Nuɔ ɡbi ɔnya mia kɔɔ ɔgi ɔɔhu guameti hugbate wie ngoisia ti hiti ɔgi ma kia lee ta hiti nungaa ye pekeisia ma.

3. Nungaa mia maahungɔ ti ti guameti hei, ti gbayeri mia a pie a yenge, hulembinga ta yamalɔ ti kɔlei gula, tao ye kɔlei ji a kgula bunduhulɔ, nahii nungbi εε gbekpa numu gulɔ.

22. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngɔ-Mahufelei

Numu ɡbi lee ndɔɔɔlii a ɔgie, ɔgi ɔɔlei kpɔma hugbate wie ɔgi va, tao kɔɔ ɔgi ɔɔlei taa ɔgitiwoma hugbate ti pee ye kpɔma hugbatei na i foo ɔgi ma, tao a majɔɔɔ kialeke ɔgi ɔɔlei gbatei keε ye saweisia ti na, gbɔma kia lekee ye numui bee ɔgi hami gii na, kɔɔ wei i leɔgulɔ.

23. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngɔ-Mahusawei

1. Numu ɡbi ɔnya mia kɔɔ i yenge, tao kɔɔ i ɔgengei na wie ɔgi longɔla, kɔɔ i mbelεhei majɔɔ ɔgengeɔi, tao kɔɔ ti tɔ kɔgengei εε ɔgi lo.

2. Numu ɡbi ɔnya mia, nahii nduahu gbiima, kɔɔ ti ɔgi pawa kia a yenge la.

3. ɔgenge mɔɡbi ɔnya mia kɔɔ ti ɔgi pawa nahii ta keε ɔgi mablaa ta ti magbee gbualɔ hu kia nuvu, tao gbɔma kɔɔ kpɔma yeka i yena ɔgi va.

4. ɔgenge mɔɡbi ɔnya mia kɔɔ i wili hugbatehu na ɔgenɡa bla a ma vale.

24. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngɔ-Mahunaani

ɔgenge mɔɡbi ɔnya mia kɔɔ i levu tao kɔɔ i kpele yeka gbua, tao gbɔma kɔɔ aa ɔgenge huguangɔ waa wie, mahungɔ gbɔma i yaa a ndevu wati majɔɔ, nahi i yaa ye ndevui na wie ma ta yaalɔ a ɔgi pawa.

25. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngɔ-Mahulɔɔlui

1. Numu ɡbi ɔnya mia kɔɔ ta keε ɔgi mablaa ti ye kaahugbua hu, ti meheε yekpe me, ti kula yekpe yili, ti la ndama yekpe, ti hale yekpe majɔɔ, tao gbɔma guameti i ye na ti va, hugbate yekpe i yena ɔgi va a watii na εε ye ngege hu, a watii na ɔgi heigengɔ, watii na ɔgi wovang, keε watii na hinda a wa ɔgi mahu nahii εε gumbu.

2. Mahungɔ gbɔma hugbate i ye na kuimeisia keε ndengaa va. Mahungɔ ndengaa kpελεε, naa ti ke taa ti njeni ti ɔɔhu ɔ tii ɔɔhu, ye hugbatei ji i ti maa weε.

26. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngɔ-Mahuweitei

1. Numu ɡbi ɔnya mia kɔɔ i kɔɔ gaa. Maa ii houni navoo hinda i ye kɔɔgaala ma, ke bee i wote a ye tɔtɔmei. Mahungɔ kɔɔ gaalei i wote a sawa kpawu kpawu na ndo ɡbi ε gbua ma ye

totoomi. Nyandengo koo ngenge kolongaa i yna kpoto, kee kolol yalngo gaalei naa va ti nemabu lewengo.

2. Kolol gaalei i wote a hinda na a nuu le guloma, ngi lonyisia kee ngi hugemboi. I loko hei hinda yawubu goola, hinda bu houla kee ndiamya dunyei kpele luahu, kenyeisia kee Ngewo veli gbambisia luahu, tao kpaya waalo ndolo kpele woyila yenge lukuisia hu koo ndileli i li guloma.

3. Bondeisia ti wote a haala bla ta ke na kaa ye gbao ti leingaa ta pee.

27. Ngayilii Ye Nugboyingo Mahuwaflei

1. Numu gbi lonya mia koo ngi loko i ye mia a yena ye kondi hinda hu, i ngaa nee ye ye mbembei hu kee sayensi ye tekulomii taa ye nafei.

2. Numu gbi lonya mia koo mahugbee kpoto kpoto i ye ngi gbate hani ma, i ye a ngole oo hani lalango oo sayensi haaka.

28. Ngayilii Ye Nugboyingo Mahuwayakpei

Numu gbi lonya mia koo ngi yee jawa kee ngitiwoma gee i yena, na a to ke dunya lahei jisia ta hitilonga.

29. Ngayilii Ye Nugboyingo Mahutaawui

1. Numu gbi lee, mia i heina, tao a lena guloma, mahouingo i na hinda hou a loko veinja.

2. Ji numu a ye ngi lonyei kee ngi hugemboi ya yenge ma, na lee a wote a kpeengu a wee a saweilo naa a nuu wekeisia ti lonyei kee ti hugemboi ma vale, kee numu kpele ti maahinda va ngoyila loohu.

3. Numu e ye tonyei jisia kee hugemboi jisia yayenge nahi kpuango pilei na ma, tao gboma ee pinde kaa na wooma na ndolo kpele gomei ti ndani.

30. Ngayilii Ye Numugboyingo Mahupuui

Gbewogbe gbi na kolei ii hu na nu mu a nde ye kenga ti puilo na koo i ndolo oo ngoyila hugbate leenga ti lonyei kee ti hugemboi mahugbua.